

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-26>

УДК 330.3

ІМПОРТ ІНСТИТУЦІЙ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

IMPORT OF INSTITUTIONS AS A COMPONENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Заваженко Андрій Олександровичдоктор філософії, асистент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3345-1671>**Zavazhenko Andrii**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

У статті досліджено особливості імпорту інституцій як способу реалізації інституційних змін та розроблено рекомендації державної політики щодо імпорту інституцій Європейського Союзу у вітчизняне інституційне середовище з метою створення сприятливих умов для забезпечення євроінтеграційних процесів і повоєнного відновлення, а також підтримки стабільного розвитку вітчизняної економіки. Автором описано вплив інституційних змін на складові елементи інституційного середовища, проаналізовано ефективність реалізації інституційних змін через конгруентність інституцій, охарактеризовано процес імпорту інституцій із іншого інституційного середовища, зазначено переваги для країн-експортерів та країн-імпортерів, а також складнощі, які пов'язані з запозиченням інституцій, та проаналізовано взаємозв'язок між інституційним та економічним розвитком країн Європейського Союзу.

Ключові слова: інституції, інституційне середовище, інституційні зміни, інституційний розвиток, імпорт інституцій, економічний розвиток, економічні системи.

The article describes the peculiarities of the import of institutions as a way of implementing institutional changes in the economic system. The article's topic is a relevant theoretical problem within the research framework into the new institutional economics, as it substantiates ways of realizing the impact of imported institutions on economic systems development. The author describes the constituent elements of the institutional environment such as formal and informal institutions, analyses the effectiveness of implementing institutional changes due to the congruence of institutions, characterizes the process of institutions importing from another institutional environment, the advantages of exporting countries and importing countries, as well as the difficulties associated with implementing new elements into the institutional environment. The author analyses the relationship between the institutional (corruption perceptions index, index of economic freedom, international property rights index) and economic development (gross domestic product per capita) of the European Union countries. According to the results of the analysis of institutional and economic development of the European Union countries that is based on statistical data from recent years, it was empirically established that there is a link between these indicators. The author explains state policy recommendations regarding importing European Union institutions into the domestic institutional environment to create favourable conditions for ensuring European integration, post-war recovery and the stable development of the domestic economy. The priority measures in this direction should be a preliminary analysis of the experience of the implementation of the institution's import if there is one, which is planned to be copied, implementation of measures to control the general level of transaction costs, ensuring the congruence of the existing institutional environment with "new" institutions, responding to feedback from society and adjusting the implemented reforms if necessary. The author also warns that the efficiency of imported institutions depends on the level of congruence between new and old elements of the institutional environment.

Keywords: institutions, institutional environment, institutional changes, institutional development, import of institutions, economic development, economic systems.

Постановка проблеми. Загально визнано, що інституційні перетворення є багатоаспектним процесом зміни складових інституцій-

ного середовища, що має вплив на розвиток економічних систем. Імпорт інституцій – один із способів реалізації інституційних змін, за

якого складові елементи одного інституційного середовища переносяться до іншого. Результат імпорту може бути як «позитивний», що проявляється через підвищення загальної ефективності інституційного середовища, так і «негативний» – через зменшення рівня його ефективності у результаті формування, наприклад, інституційних дисфункцій.

Окреслена проблематика є актуальною для економіки України, яка нині знаходиться в процесі активного інституційного реформування, який зумовлено реалізацією прагнень інтеграції в Європейський Союз. Однією із умов досягнення зазначеної цілі є здійснення імпорту елементів інституційного середовища, що актуалізує теоретичне осмислення проблематики імпорту інституцій з метою створення сприятливих умов для забезпечення стійкого розвитку вітчизняної економіки

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми імпорту інституцій з одного інституційного середовища до іншого привертають увагу багатьох зарубіжних науковців, зокрема представників нової інституційної економічної теорії, а саме: Д. Аджемоглу, Т. Еггертсона, Д. Норта, Е. Остром та інших. Суттєвий внесок у дослідження зазначеної проблеми здійснили й вітчизняні вчені, зокрема, Т. Гайдай, Н. Гражевська, В. Липов, А. Маслов, Р. Пустовіт та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні численні розвідки у даному напрямі, є питання, що потребують подальшого розвитку. Зокрема, розробка рекомендацій для реалізації імпорту інституцій як способу реалізації вітчизняних інституційних змін, а також дослідження досвіду цього процесу в інших країнах.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні особливостей процесу імпорту інституцій та розробки практичних рекомендацій державної політики щодо підвищення ефективності зазначеного процесу під час реалізації вітчизняних інституційних змін. Завдання дослідження підпорядковані досягненню поставленої мети і спрямовані на опис впливу інституційних змін на складові інституційного середовища, характеристики процесу імпорту інституцій та складнощів, які з ним пов'язані, визначення рекомендацій вітчизняної державної політики щодо імпорту з метою створення сприятливих умов не тільки для євроінтеграції і повоєнного відновлення, а також забезпечення стабільного розвитку вітчизняної економіки

Виклад основного матеріалу дослідження. Контрольований розвиток структурних складових інституційного середовища, до яких прийнято відносити формальні та неформальні інституції, а також механізми їх підтримки, є суперечливим процесом, що продукує переорієнтацію наукового пошуку до знаходження найбільш «безконфліктних» шляхів еволюції інституційної архітектури. У цьому контексті поруч із проблематикою вирощування інституцій на культурному ґрунті виникає питання щодо їх ефективного запозичення з іншого інституційного середовища.

За цих умов завдання державної політики під час інституційних змін передбачає адаптування нових інституційних елементів до особливостей функціонування існуючої економічної системи і є надзвичайно відповідальним. Ефективність зазначеного способу реалізації інституційних змін зумовлена ступенем конгруентності (сумісності) інституційної структури в країні зі здійснюваними інституційними новаціями.

Варто зазначити, що конгруентність може бути як високою, так і низькою рівня. Зазначена особливість взаємодії інституційних складових зумовлена суперечливістю інституційних інновацій. Зазначена проблема може поглиблюватися за рахунок того, що неформальні інституції («неписані» правила) не можуть перелаштовуватися автоматично за формальними («зафіксованими») і потребують для видозміни більш тривалого часу [2].

Таким чином, для забезпечення стабільного економічного розвитку у процесі здійснення інституційних перетворень є важливим рівень сумісності нових інституційних елементів з існуючими, зокрема йдеться про наступні варіанти у взаємодії нових та «старих» елементів інституційного середовища:

1) конвергенція – зближення, яке продукує підвищену дієздатність інституцій;

2) часткова конвергенція – перемінна інституційна несумісність, результатом появи якої стають неефективні інституції;

3) дивергенція – неконгруентність інституцій [7, с. 19].

Виходячи з зазначеного, можна припустити, що конгруентність інституційних елементів – ключовий аспект аналізу ефективності інституційних змін, який також визначає вектор розвитку економічної системи. Варто зазначити, що складність інституційних змін у різних країнах, зумовлена в тому числі й можливістю виникнення явищ, що пов'язані з порушеннями функціонування інституцій,

представники нової інституційної теорії описують ці явища через поняття інституційних дисфункцій [4, с. 294].

Особливої уваги у цьому контексті заслуговує перенесення «успішних» інституцій інших країн та їх наступне включення в непідготовлене інституційне середовище. За ідеальних умов копіювання інституцій пояснюється інтересами країн-експортерів та країн-імпортерів:

- країна-експортер отримує переваги в економічних відносинах через уніфікацію інституційних середовищ, що скорочує трансакційні витрати;

- країна-імпортер отримує інституції, які довели ефективність і звільняється від необхідності пошуку елементів інституційної структури методом проб і помилок.

Необхідно наголосити, що для країни-експортера відсутні деструктивні наслідки, у той час як імпортер може зазнати негативного впливу від неконгруентності інституцій, що зазвичай проявляється у зменшенні загального рівня ефективності інституційного середовища через формування інституційних дисфункцій, що впливають на особливості взаємодії між економічними суб'єктами за рахунок збільшення/скорочення рівня трансакційних витрат для різних груп соціуму.

При аналізі «ринку інституцій» [8, с. 117] виявиться, що він характеризується наявністю вибору серед альтернатив, а в зв'язку з відсутністю закріплених прав власності країн на інституції, витрати на їх відтворення є майже нульовими. Це пояснюється тим, що в міжнародному праві немає положень, які можуть перешкоджати подібному відтворенню. Відповідно до цього імпортер інституцій є одним із сценаріїв реалізації інституційних перетворень, можливості якого є практично необмеженими, оскільки відсутні юридичні перешкоди до копіювання.

Як наслідок, основним фактором, що впливає на успіх чи не успіх імпорту інституцій, є вже згадуваний ступінь конгруентності пануючих у країні-імпортері неформальних і формальних норм. Наявність між інституціями конгруентності дозволяє досягнути їх конвергенції, а відсутність може призводити до утворення інституційних дисфункцій.

Імпортування інституцій як інструмент уніфікації інституційних структур застосовують у рамках інтеграції учасників до регіональних політико-економічних утворень. За рахунок подібної стратегії досягається не тільки зменшення інституційного розриву між країнами,

але й створення сприятливих умов для економічного розвитку країн-реципієнтів. Одним із успішних прикладів реалізації стратегії імпорту інституцій є інтеграція країн-учасників до Європейського Союзу. Однак варто зазначити, що успішність імпорту інституцій залежить насамперед від пануючих в країні-імпортері неформальних та формальних норм. Як наслідок імпорту відповідно до варіантів конгруентності інституцій може виникати низка ситуація:

- повна інтеграція нової інституції;
- часткова інтеграція – паралельне існування старих і нових інституцій, за цих умов одні відходять, а інші – впроваджуються і можливе виникнення дисфункцій за рахунок нашарування неефективних інституцій;
- не співставлення з існуючими інституціями і гарантоване виникнення дисфункціональних явищ.

Варто відмітити, що імпортер інституцій передбачає копіювання формальних складових інституційного середовища, зазначене копіювання неформальних складових неможливе через їх природу. Відмінності національних культур країн Європи, що створюють єдиний економічний простір, є результатом різноманіття умов господарювання та їх траєкторій розвитку [1, с. 220].

Для реалізації мети теоретичного дослідження було висунуто гіпотезу щодо наявності взаємозв'язку між рівнями інституційного та економічного розвитку країн Європейського Союзу. Обрання даних 2021–2022 років зумовлено тим, що це період стабілізації економіки після глобальної пандемії COVID-19 та обмеженістю інформації по актуальним показникам. Для аналізу рівня економічного розвитку використовується обсяг валового внутрішнього продукту у розрахунку на одного мешканця в дол. [9].

Рівень інституційного розвитку буде оцінено через наступні показники:

- Індекс сприйняття корупції – показник, що визначає рівень толерантності суспільства до проявів корупції та ефективність антикорупційної політики [3];

- Міжнародний індекс прав власності – показник інституційного забезпечення захисту прав власності економічних суб'єктів [6];

- Індекс економічної свободи – показник контролю за економічною діяльністю відповідно до встановлених інституційних обмежень [5].

Усі аналізовані показники наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Статистична вибірка аналізованих показників за країнами

	ВВП у розрахунку на одного мешканця	Corruption Perception Index	Property Rights Index	Economic Freedom Index
Австрія	70975,7	76	8,145	73,3
Бельгія	68253,3	76	7,706	68,9
Болгарія	35469,9	44	5,721	70,2
Греція	38922,5	56	5,236	77,1
Данія	77953,7	88	8,211	78,3
Естонія	48167,4	75	7,179	77,7
Іспанія	48658,5	62	6,599	66,9
Італія	55442,1	53	6,152	63,8
Латвія	41624,7	57	6,03	71,9
Литва	50968,9	60	6,522	76,7
Мальта	58546,9	54	6,292	70,2
Нідерланди	74541,8	82	8,281	77
Німеччина	66616	80	7,741	73,5
Польща	46609,6	56	5,661	69,1
Португалія	44484,3	61	6,939	67
Румунія	43239,6	44	5,88	67
Словаччина	41013,4	49	6,365	66,8
Словенія	51281,9	60	6,149	67,8
Угорщина	43659,5	44	6,254	66,4
Фінляндія	62823	85	8,654	75,7
Франція	57594	69	7,212	66
Хорватія	42171,2	47	5,232	62,2
Чехія	51695,2	54	7,007	74,8
Швеція	68178	85	8,187	74,9

Джерело: систематизовано на основі [3; 5; 6; 9]

Варто зауважити, що обрані інституційні показники розраховуються в індексних величинах. Це зумовлює необхідність здійснення стандартизації даних (таблиця 2). Для додаткового унаочнення результатів відображено показник економічного розвитку через показник ВВП у розрахунку на одного мешканця та інституційного розвитку через розрахунок середнього значення перерахованих стандартизованих інституційних показників.

Карта отриманих результатів продемонстрована на рис. 1. На ній можна побачити тенденцію до групової конвергенції досліджуваних країн. До країн з найбільшим рівнем економічного та інституційного розвитку відносяться країни Північної Європи (Фінляндія, Швеція, Данія) та Центральної Європи

(Німеччина, Бельгія, Австрія, Нідерланди). У свою чергу тривалість знаходження у Європейському Союзі також відіграє значення (на рисунку відображено розміром кола), що свідчить про те, що імпорт інституцій має позитивний вплив в довгостроковій перспективі.

Загалом виявлена тенденція свідчить про те, що інституційний розвиток є взаємопов'язаним з економічним. У свою чергу складовою інституційного розвитку є реалізація інституційних змін через імпорт інституцій, що є визначальним для країн-членів Європейського Союзу.

За цих умов постає необхідність створення рекомендацій щодо інституційних перетворень через реалізацію імпорту інституцій Європейського Союзу до інституційного

Таблиця 2

Стандартизовані дані за країнами

	Економічний розвиток	Інституційний розвиток
Австрія	0,484618011	0,685241
Бельгія	0,46602962	0,65851
Болгарія	0,242186444	0,514408
Греція	0,265760599	0,556519
Данія	0,532263395	0,737202
Естонія	0,328884246	0,668542
Іспанія	0,332237449	0,580372
Італія	0,37855548	0,531993
Латвія	0,284211065	0,565694
Литва	0,348012727	0,603756
Мальта	0,399754877	0,559313
Нідерланди	0,508967137	0,718028
Німеччина	0,454850229	0,685572
Польща	0,318247677	0,543254
Португалія	0,30373625	0,587673
Румунія	0,29523751	0,508784
Словаччина	0,280037144	0,536361
Словенія	0,350149873	0,564564
Угорщина	0,298104563	0,517673
Фінляндія	0,428951843	0,733176
Франція	0,39324853	0,615094
Хорватія	0,287942536	0,483262
Чехія	0,352971862	0,594655
Швеція	0,465515476	0,717131

Джерело: розроблено на основі попередніх даних

середовища України, що сприятиме євроінтеграції та повоєнному відновленню економіки. Першочерговими кроками для цього є:

- попередній аналіз досвіду реалізації імпорту інституції, яку заплановано скопіювати, іншими країнами (у разі наявності);
- упровадження заходів щодо контролю загального рівня трансакційних витрат пов'язаних з імпортованою інституцією;
- забезпечення конгруентності існуючого інституційного середовища з «новими» інституціями, у т.ч. на неформальному рівні за рахунок проведення заходів із інформування населення щодо запланованих реформ;
- реагування на зворотній зв'язок від суспільства та коригування проведених реформ за необхідності.

Висновки здійсненого дослідження емпірично засвідчили, що інституційний розвиток країн Європейського Союзу є

взаємопов'язаним з економічним. Імпорт інституцій як спосіб реалізації інституційних змін має прямий вплив на формування складових інституційного середовища зазначених країн, а отже є підґрунтям для подальшого напряму розвитку економічних систем.

У сучасних умовах для України імпорт інституцій – один із найбільш ефективних інструментів реалізації євроінтеграційних процесів. До актуальних рекомендацій державної політики щодо імпорту з метою створення сприятливих умов для забезпечення євроінтеграції, повоєнного відновлення і створення фундаменту для економічного зростання. Пріоритетними заходами у цьому напрямі мають стати: попередній аналіз досвіду реалізації імпорту інституції у разі наявності, яку заплановано скопіювати; упровадження заходів щодо контролю загального рівня трансакційних витрат; забезпечення конгруентності існую-

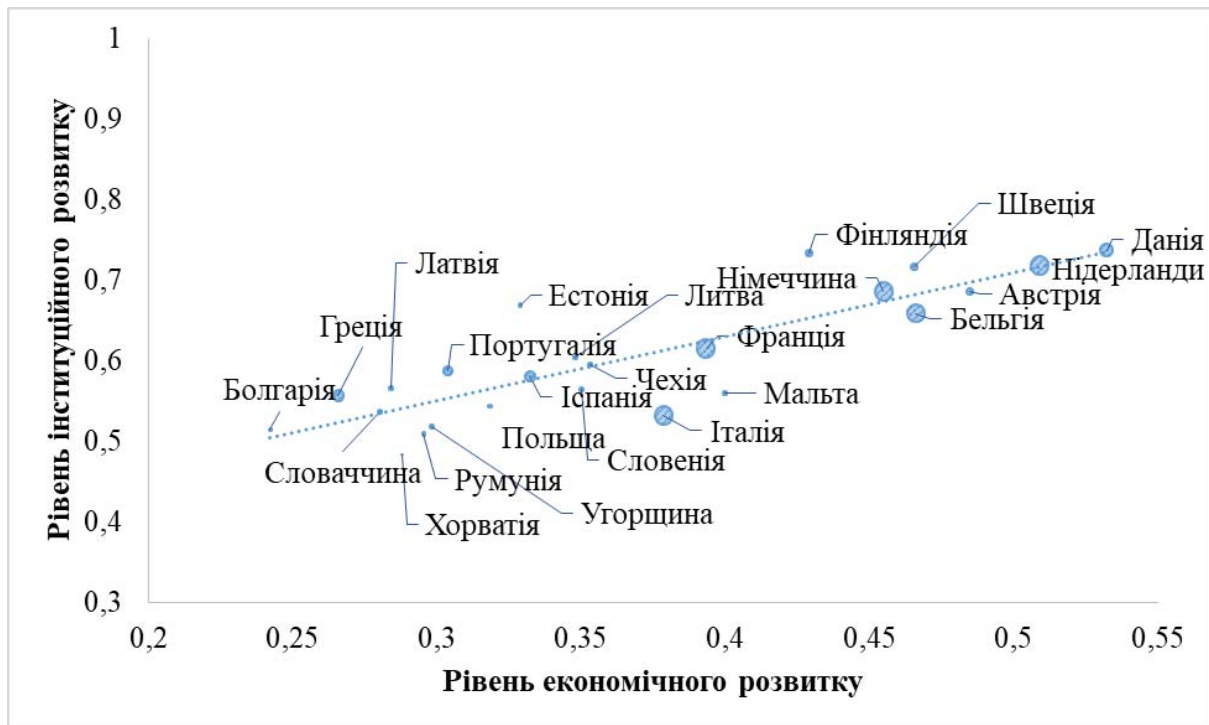

Рис 1. Карта інституційного розвитку та економічного розвитку країн-членів Європейського Союзу

Джерело: розроблено на основі попередніх даних

ючого інституційного середовища з «новими» інституціями; реагування на зворотній зв'язок від суспільства та коригування проведених реформ за необхідності.

Перспективи подальших розвідок з описаної тематики полягають у дослідження про-

цесі імпорту інституцій в окремих напрямках, наприклад, в напрямі забезпечення охорони і захисту інтелектуальної власності, антикорупційної політики, державної політики щодо інновацій тощо, і їх впливу на економічний розвиток України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Липов В. В. Гнучка інтеграція: історичний досвід Європи та значення для України. *Український щорічник з європейських інтеграційних студій*. Випуск III. Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації. 2019. С. 214–223.
2. Штань М. В. Інституційні детермінанти економічної політики держави. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-90>
3. Corruption Perceptions Index. Transparency International. URL: <http://www.transparency.org/>
4. Grazhevska N., Gaidai T., Mostepaniuk A., Zavazhenko A. Institutional dysfunctions as a factor of convergent-divergent institutional development of post-socialist countries. *Access to science, business, innovation in digital economy, ACCESS Press*. 2021. Vol. 2(3). P. 290–308. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3\(7\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3(7)).
5. Index of Economic Freedom Data. URL: <https://www.heritage.org/index/explore>
6. International Property Rights Index. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>
7. North D. *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton University Press. 2005. 200 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400829484>
8. Pejovic S. The Market for Institutions Versus The Strong Hand of The State. *Economic Institutions, Market and Competition*. 1996. P. 111–125.
9. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>

REFERENCES:

1. Lypov V. (2019) Hnuchka intehtratsiya: istorychnyy dosvid Yevropy ta znachennya dlya Ukrayiny [Flexible integration: historical experience of Europe and significance for Ukraine]. *Ukrayinskyy shchorichnyk z yevropeyskykh intehtratsiynykh studiy* [Ukrainian yearbook on European integration studies], no. 3, pp. 214–223.
2. Shtan M. (2023) Instytutsiyni determinanty ekonomichnoyi polityky derzhavy [Institutional determinants of the state economic policy]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-90>
3. Corruption Perceptions Index. Transparency International. Available at: <http://www.transparency.org/>
4. Grazhevskaya N., Gaidai T., Mostepaniuk A., Zavazhenko A. (2021) Institutional dysfunctions as a factor of convergent-divergent institutional development of post-socialist countries. *Access to science, business, innovation in digital economy*. ACCESS Press, no. 2(3), pp. 290–308. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3\(7\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3(7))
5. Index of Economic Freedom Data. Available at: <https://www.heritage.org/index/explore>
6. International Property Rights Index. Available at: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org>
7. North D. (2005) Understanding the Process of Economic Change. *Princeton University Press*. 200 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400829484>
8. Pejovic S. (1996) The Market for Institutions Versus The Strong Hand of The State. *Economic Institutions, Market and Competition*, pp. 111–125.
9. World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/>